

empirismus között mutatkozó ellentét historiai fejlődését emeli ki. Különös gonddal tárgyalja Kant formalistikus rationalismusát, melynek maradandó értéke nézete szerint abban áll, hogy az ismeretben nem a benyomások gyűjteményét látja, hanem az egyén spontan tevékenységének termékét. Mint a Kant-féle philosophia sarkalatos gondolatát a következő tételt emeli ki: Az ismeretszerzés az egyén funkciója, de nem egyedüli és nem legfontosabb teendője. A praktikus ész követeléseiből kinduló philosophia egy lépéssel tovább vezet, midőn nem állapodik meg a természetről való elméleti okoskodásnál, hanem az embert rendeltetése szempontjából veszi tekintetbe. Itt azonban tévedésbe esik az, ki a hit dolgait bebizonyítani és az észre ráérőszakolni akarja, miután a kritikai philosophia mind a positiv, mind a negativ dogmatismus lehetetlenségét bebizonyította. A hit lehetősége az emberi természet voluntaristikus oldalához tartozik.

Az ethikai problémát illetőleg szerző, mint azt már mondtuk, önálló ethikai művére hivatkozik, s ekként itt is csak egyszerűen fölemlítjük, hogy álláspontjához híven a *hedonismust*, mely az élet végső célját a gyönyörbe helyezi, elveti, szemben az *energismussal*, mely az objectív élettartalomban keresi az emberi élet célját, azaz bizonyos irányú tevékenységben találja.

Az egész munka a legnemesebb értelemben népszerű irányt követ, de a mellett tudományos komolysággal lép fel. A berlini egyetemen ezen előadások, melyeknek tárgyát a könyv magában foglalja, mindig számos hallgatót gyűjtöttek a tudós tanár katedrája körül, kik fejtegetéseit nagy érdeklődéssel követték. Sok olvasót kívánunk hazánkban is e szép könyvnek.

Heller Ágost.

* * *

«*Mind*». (New Series, 3. July, 1892.)

I. *Lotze's Antithesis between Thought and Things. I.: A. Eastwood.* E tanulmányban értekező azt törekszik kimutatni, hogy Lotze, philosophiájába Herbart és Hegelből vett fel elemeket és így akart magasabb pontra emelkedni; azon felől gondolataira nagy befolyást gyakorolt Weisse. Lotze egyrészt teljesen idealistikus nézeteket vall, midőn így szól: Minden, mit a külső világról ismerünk, azon ideáktól függ, melyek róla bennünk vannak; e szempontból teljesen közönbős dolog, vajjon az idealismust elfo-

gadván, a külső világ létezését tagadjuk-e és csak a róla való ideáknak valóságát ismerjük-e el, vagy vajjon a realismussal azt állítjuk, hogy léteznek rajtunk kívül dolgok, melyek elménkre hatást gyakorolnak. Az utóbbi hypothesis szerint ép oly kevésé jutnak a dolgok ismeretünkbe, mint az előbbi szerint; ezek bennünk csak ideákat keltenek fel, melyek azonban nem dolgok. A philosophiai kérdés e szerint abban culminál, hogy miképen találjuk az átmenetet az ideákról a dolgokra, ha minden ismeretünk csak ideákból áll? Értekező szerint Lotze az átmenetet a gondolatról a tárgyra úgy véli eszközölhetni, hogy ebben az ok és okozat általános törvényeinek csak különös alkalmazását látja és ebben téved értekező szerint. «Valóban azt mondhatjuk, hogy az alap-conceptió, mely Lotze philos. rendszerének forrása, azon feltevés, hogy valami külső tárgyi való, mely az emberi elmétől különbözik, elménkre oki hatást gyakorol.» Erre pedig a fentebbi tétel szerint Lotze nincsen feljogosítva. (Az értekezésnek lesz még folytatása.)

II. A „*The Festal Origin of Human Speech: J. Donovan*“ című értekezés a nyelv eredetéről szól, és azt feltegeti, hogy az űs ember harcziás játékaiban, midőn az ellenségre való támadást, annak leveretését stb. jelezte, azt hangokkal kísérte, melyeket mindenki, ki a harczi játékban részt vett, megértett. E hangok, melyek csak különös esetekre valók voltak, csak érzelmeket fejeztek ki, idő multával az érzelmeket kísérő külső jelekre alkalmaztattak, általánosítottak, és külső tünemények jelzésére használtattak. Szerinte ilyen harczi játékokat kísérő hangokból keletkeztek a nyelvnek egyes gyökei.

III. *The Logical Calculus* (III.): *W. E. Johnson*. E czikkben értekező logikai jeleinek további alkalmazását adja és folytatja a Mind idei évfolyama I., II számaiban megkezdetteket. Ez értekezésről kivonat nem közölhető.

IV. *The Field of Aesthetics Psychologically Considered*. I.: *H. R. Marshall*. Értekező az aesthetikai egyes álláspontokat bírálja és azt állítja, hogy bármiképen csűrjük-csavarjuk a dolgot, az aesthetikai hatásban állandóan az élvezetnek, a kellemesnek egy jellemző vonását látjuk, az aesthetika tehát csak úgy fog általánosan elfogadott kiinduló ponthoz juthatni és általánosan elfogadott tételeket felállíthatni, hogy ha azt azon tudomány egyik ágának vesszszük, mely a szélesebb értelemben vett kellemest tárgyalja. (*Science of Hedonics*). (Ez értekezésnek lesz még folytatása.)

V. *Discussions: The influence of Muscular States on Consciousness: Edmund B. Delabarre.* Értekező igen érdekesen iparkodik kimutatni, hogy az izmoknak maguknak vannak saját érzeteik, és hogy mozgásoknál és gyorsaságuk megismerésénél, erőfeszítéseknél stb. az általános összérzethez mint tényezők hozzájárulnak, és ha ezen tényezőt nem vesszük észre, ez csak onnan van, hogy az érzéki benyomások oly erővel tolazkodnak öntudatunkba, hogy a bonyolult lelki állapot elemzésében e tényezőt gyengeségénél fogva rendszeren nem vehetjük észre. Sorra előveszi azon adatokat, melyek látszólag e tétellel össze nem egyeztethek, (kivált Müller és Schumann adatait), és azt iparkodik kimutatni, hogy az adatok elméletét nem döntik meg. A *Discussions* rovatában még E. B. Titchener, H. R. Marshall és J. M. Baldwin egyes támadásokra, illetőleg félreértésekre felelnek.

VI. *Critical Notices. James Sully, The Human Mind* című művét dicséri a folyóirat szerkesztője, és igen alkalmasnak találja, hogy előadásoknál vezérfonalul szolgáljon. W. H. Myers bíráló fölötté érdekesnek mondja A. Binet következő művét: *Les Altérations de la Personnalité.* A munka oly pszichológiai tüneményekről szól, melyekre eddig ügyet alig vetettek, t. i. az öntudatnak kettészakadásáról, még pedig ha ez egymásután felváltva, vagy egyszerre történik, vagy suggestió folytán. W. R. Sorley ismerteti Bernard Perez művét *La Caractère de l'enfant à l'homme*, mely a temperamentumokról szóló tant új alapra akarja fektetni.

Említésre méltók még a *Notes.* J. Mc. Keen Cattell és G. S. Fullerton Amerikában psychophysikai vizsgálatokat tettek, és több mint 20000 adatot gyűjtöttek össze. A rövid közlemény szól: 1. a pszichológiai módszerekről; 2. az észrevevésnek hibájáról és az inger nagyságáról; 3. a mozgásnak terjedelméről; 4. a mozgás erejéről; 5. a mozgás idejéről; 6. a felemelt súlyokról és 7. a pillanatnyi fényhatásokról. Vizsgálataik helytelennek bizonyították Webernek psychophysikai törvényét. Cattell a következő törvényt állítja fel: Az észrevevésnek hibája a szerint növekszik, mint a mennyiség négyzetgyöke, ezen nagyobbodás azonban oly változásoknak van alávetve, melyeknek összegét és okát minden egyes esetben meg kell állapítani. (The error of observation tends to increase as the square root of the magnitude, the increase being subject, to variations whose amount, and cause must be determined for each special case.)

—r.—ó.

A löweni egyetem államtudományi facultása.

Mind általánosabb az a törekvés, hogy az államtudományok jelentőségüknek megfelelő helyet nyerjenek a különböző oktatási szervezetekben. Franciaországban az e téren mutatkozó hiányokat, melyek nagyobbak, mint akár nálunk, akár Németországban, a magánvállalkozással keletkezett «Ecole des sciences politiques» van hivatva pótolni. Nagy sikerei úgy is, mint oktatási intézeté, úgy is, mint vállalaté, eléggé megmutatták, hogy milyen szükség volt reá. Alig két évtizede, hogy fennáll s már is elismert mintaintézeté nőtte ki magát. Kebelében négy sectióra osztva (s. administrative, s. diplomatique, s. économique et financière, s. de droit public et histoire), Frankhon legnevesebb szakemberei több mint negyven külön előadást tartanak, és hallgatóinak száma, a magas tandíj daczára (három óra, heti 1 óra 20 fre), évről-évre emelkedik.

Néhány év előtt Olaszország részesítette kedvezményekben az államtudományi oktatást egyetemlein, a katedrák szaporításával és az óraszám emelésével. Folyó év október hó 18-án pedig a löweni egyetem államtudományi új kara kezdte meg előadásait.

Abbehoos, az egyetem rectora, midőn megnyitó beszédében ismerteti az okokat, melyek az új kar felállítására vezettek, több igen érdemes gondolatot fejt ki. Belgiumban, tekintve annak fejlett közéletét, régtől érezhető a felső oktatás hézagosa, éppen az államtudományokat illetőleg. A közügyek kitágult köre minél inkább a közvélemény befolyása alá kerül, annál szükségesebb, hogy a polgárok közt határozott tiszta eszmék uralkodjanak, melyek a tudás szűrőjén keresztül váltak meggyőződéssé és oda hathatnak, hogy a dolgokat és intézményeket nem divatos jelszavak után, hanem a maguk valóságában ítéljük meg. Nincs ugyanis nehezebb, mint valamely politikai és társadalmi rendnek a szervezése, különösen napjainkban, midőn a gyors haladás mindig új és új problémát vet föl a megoldásra. Figyelembe kell venni a multat, a tradíciót, a népek jellemét, erkölceit, műveltségét, szellemi és anyagi erőit. Csak az ily körületekintés menthet meg a botlásoktól és teszi lehetővé, hogy az életnek megfelelő, általános elveket kövessünk. De az egyén hol szerezzék meg ez ismereteket, ha az oktatás elhanyagolja azok tanítását. Pedig épp napjainkban volna számosakra szükség, a kik képesek másokat vezetni és felvilágosítani. Mennyi baj származik onnan, hogy